

Nr 5.

Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående Vetenskapsakademins privilegium att utgiva almanackor m. m.

I en inom första kamaren väckt, till dess allmänna beredningsutskott hänvisad motion, nr 165, har herr *Petrén* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville, när frågan om kungl. Vetenskapsakademins privilegium att utgiva almanackor blir aktuell, på lämpligt sätt giva till känna önskvärdheten att tillståndet att trycka olika slag av kalendarier måtte medgivas mer än ett tryckeri.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från Vetenskapsakademien samt berett tillfälle för Svenska boktryckareföreningen att inkomma med yttrande över densamma.

Vetenskapsakademien anför i huvudsak:

Motionen syftar att bringa ur världen det monopol som *Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB* innehar på tryckningen av almanackor. Nämnda företag har sedan 1906 haft denna ensamrätt och måste sålunda ha stor erfarenhet rörande tryckande av almanackor. *Almqvist & Wiksell* torde också allmänt anses ha på ett utmärkt sätt skött sitt åtagande härutinnan. Då *Vetenskapsakademien* år 1945 erhöll sitt privilegium förlängt till år 1972, hade det med *Almqvist & Wiksell* gällande kontraktet en giltighetstid till och med 1952. På grund av de stora ekonomiska förändringar som skett i vårt land efter det kontraktet med firman senast ingåtts, år 1935, motsvarade icke längre kontraktets villkor de rådande förhållandena och lämnade icke akademien de inkomster av privilegiet, som borde kunna påräknas. Det var därför av stor betydelse för akademien att det gällande kontraktet bringades att upphöra. Med biträde av sakkunniga undersökte akademien noga förhållandena. Denna utredning och förda förhandlingar, under vilka kontakt togs även med annat tryckeri, resulterade i att avtal i april 1947 ånyo träffades med *Almqvist & Wiksell*. 1935 års kontrakt upphörde därmed att gälla och ersattes med ett nytt, gällande för tolv år från och med 1946 till och med 1957 (med rätt till option för åren 1958—62) och med helt nya bestämmelser. Enligt det gamla kontraktet var ersättningen till akademien i huvudsak bestämd till en fix årlig arrendesumma. Enligt det nya avtalet uppbär akademien en årlig royalty beräknad på bruttoomsättningen, dock med en garanterad minimiavgift av 550 000 kr.

per år, vilket belopp regleras av indexklausul. År 1948 erhöll akademien härmed en inkomst, som med 434 000 kr. översteg arrendet för 1945.

Akademien är ense med motionären så till vida att frågan om lämnandet av uppdraget att trycka almanackor till flera tryckerier bör städse hållas öppen. Vid sidan av Vetenskapsakademiens önskan att erhålla bästa möjliga inkomster av privilegiet står dels kravet på kontroll av almanackans korrekthet, dels önskemålet att allmänhetens olika behov av almanackor av skilda typer på bästa sätt tillgodoses. Från dessa förutsättningar kunna skäl anföras icke blott till förmån för motionärens åsikt utan även — och väl så betydelsefulla — till stöd för det nu under många decennier rådande förhållandet att uppdraget att trycka almanackor lämnas till *ett* tryckeri.

Det torde kunna anförtros Vetenskapsakademien att med utgångspunkt från de förhållanden som komma att råda, då det nuvarande kontraktet utlöper, bedöma vilket tillvägagångssätt beträffande tryckningen som är i akademiens och allmänhetens intresse.

Svenska boktryckareföreningen anför:

Motionären har vänt sig mot att Vetenskapsakademien anlitar endast en arrendator av dess privilegium och framhåller, att en utökning av antalet företag som få trycka kalendarier av här avsett slag skulle medföra större ändamålsenlighet. För bedömandet av denna fråga torde man böra skilja på två olika grupper av kalendarier, nämligen sådana som försäljas direkt till allmänheten och sådana som försäljas till företag eller organisationer för att sedan utdelas som reklamartiklar eller liknande.

Beträffande den första gruppen finner föreningen, att dessa kalendarier icke ur tryckeritekniska eller tryckeriekonomiska synpunkter torde kunna framställas billigare genom att tillverkningen uppdelas på flera företag, givetvis under förutsättning att tillverkningen bedrivs på rationellt sätt och med hänsynstagande till teknikens senaste rön. De fasta engångskostnaderna för reproduktion och utförande av vissa layout-uppgifter o. d. måste nämligen av naturliga skäl bli större per exemplar, därest tillverkningen av ett och samma kalendarium uppdelas på flera olika företag, varigenom upplagorna måste bli mindre. Dessa kalendarier ha relativt kort försäljningstid, förlagd till omkring årsskiftet, och de exemplar som efter denna tid icke äro sålda äro praktiskt taget värdelösa och bli maku- lerade. Skulle ett flertal företag förse återförsäljare med sådana almanackor, varvid flera upplagor av samma typ knappast skulle kunna undvikas, kan detta bidra till att öka antalet osålda exemplar, vilket måste påverka frågan rörande prissättningen.

Ändamålet med motionen torde huvudsakligen ha varit att få till stånd andra regler beträffande tillverkning av de kalendarier, som försäljas till företag, organisationer m. fl. för att sedan utdelas som reklamartiklar o. d. I berörda fall tillämpar den nuvarande arrendatorn den principen, att han

på beställning även levererar olika slags kalendarier såsom halvfabrikat i form av plana ark eller datumblock till andra tryckerier, bokbinderier och reklamfirmor för bearbetning. Därigenom beredas också mindre företag möjlighet att åtaga sig tillverkning av fickdagböcker, kalenderblock och reklamartiklar, i vilka kalendarier ingå, vilket de eljest av ekonomiska och tryckeritekniska skäl skulle ha svårt att göra. Genom att arrendatorn sålunda kan sammanföra flera olika kunders beställningar beträffande kalendarier eller halvfabrikat bör tillverkningen i de flesta fall kunna förbilligas. Härvidlag torde också böra påpekas, att kalendarietrycket såsom sådant oftast utgör den relativt mindre delen av kostnaden för tillverkningen av en färdig reklamalmanacka.

Sammanfattningsvis framhåller föreningen, att därest tillverkningen bedrivs rationellt och erforderlig kapacitet förefinnes hos arrendatorn för det aktuella behovet det icke i och för sig bör vara fördyrande med det nuvarande systemet med tryckning av almanackor genom ett enda företag. Tvärtom torde det under ovan nämnda förutsättningar kunna innebära ett förbilligande. Härtill kommer, att kontrollåtgärder beträffande kalendariernas riktighet bli lättare att genomföra, därest ett enda företag utför desamma, samt att risken för en mindre god eller i varje fall ojämn kvalitet till stor del kan minskas genom att ett företag, som har hela tryckningen om hand och därigenom större anledning att specialisera sig för kalendarietrycket, får större erfarenheter av detta och med anledning därav också säkerligen ökade förutsättningar att utföra arbetet på ett ändamålsenligt sätt.

Akademien utarrenderar enligt uppgift privilegiet på ett visst antal år och har sålunda möjlighet att taga ställning till hur detta lämpligast bör ske, när nu gällande avtal utlöper. Att därvid binda akademien vid vissa på förhand uppställda inskränkningar i förhandlingsmöjligheterna anser föreningen ej riktigt.

Utskottet. Motionären gör gällande att en utökning av antalet tryckeriföretag, som kunna få i uppdrag att trycka kalendarier, skulle medföra större ändamålsenlighet än den nuvarande ordningen, enligt vilken ett större företag erhållit monopol på sådan tryckning. Tryckningsmonopolet underlättar givetvis den nödvändiga kontrollen av almanackans korrekthet, och det ifrågavarande tryckeriföretaget besitter såsom framgår av vad ovan anförts nödig kapacitet för framställning av kalendarier i efterfrågad omfattning. Den omständigheten att övriga delar av kalendrar och almanackor, som ofta utges av folkliga organisationer och av firmor i reklamsyfte, icke alltid kunna tryckas av samma företag anses på tryckerisakkunnigt håll icke innebära någon nackdel. Genom att olika slags arbeten, i vilka kalendarier ingå, kunna levereras såsom halvfabrikat beredas även mindre tryckeriföretag möjlighet att åtaga sig sådana arbeten. Sammanförandet av flera

kunders kalendariebeställningar torde i själva verket medföra en förbilligad tillverkning av kalendariedelen av t. ex. en reklamalmanacka eller en fickdagbok.

Med hänvisning till vad som anförts och till att nu gällande avtal mellan akademien och vederbörande tryckeriföretag kan bli gällande ända till år 1962 får utskottet hemställa,

att motion nr 165 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 mars 1951.

På utskottets vägnar:

BERNHARD NÄSGÅRD.

Närvarande: herrar Näsgård, Birger Andersson*, Ernst Hjalmar Nilsson, Lundqvist, Osvald*, Einar Eriksson, Lars Andersson*, Hesselbom*, Göransson* och Nyström.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
